

ԱՐԱՐԵՍՏԵԼԵՍԿԱՆ

ԱՐՈՒՆՍՏԱՎԱՆ

ՄԱՐԿԵԴՈՆԻԹԻՆ

ՍԵՐԻՍ ԵՍԵՐԱՍՏՆԻՍԿԱՆ ԵՐԵՎԱՆ

(ԴՈՒՆՔԻ-ՆԻՍԻՆ)

ՖԻՆԱՆՍ

Մեղրամսին մեղրամսին խմանալու կերպը:

Մեղրամսին իւր շատ սղութեանը պատճառաւ՝ այլեւայլ կերպով կը նենդուի. անոր համար մեծ կամ մանկ շինուած իւրեր գնելու ժամանակ անհրաժեշտ է խնամով ըննել:

Փոշեպէտէի հակառակ ինքնուրոյն նենդուած մամը կը ծանցուի, եթէ կտոր մը բեւեկին իւղէ կամ քլորաֆորէի մէջ լուծուի: Չուտ մամը շատ նուազ մնացորդ կը ձգէ:

Եթէ իւրով նենդուած է, մամը հալեցընելուն պէս՝ լուծուածը պտոր կ'երեւայ. եւ եթէ հանդարտ թողնուի որ պտորը շուրջ կայլակաձեւ յատու կը կ'իջնայ:

Բեւեկին կամ քուլուին ինքնուրոյն նենդուած մամը մէկ կտորը 70 աստիճանի սլքոյի մէջ՝ որ 15 անգամ աւելի ըլլայ քանակութեամբ, կը տաքցուի միօրինակ խոտնելով, այնուհետեւ կը պաղեցուի եւ մամը սառելէն ետեւ ալ քաղցը ջրայի ամանի մը մէջ կը թափուի: Չուրջ պայծառ կը մնայ՝ եթէ մամը զուտ է, եթէ խմանալու է՝ կաթին գոյն կ'առնուի:

Եթէ հոգը կամ քուլուին (stearine) խառն է, յիշեալ կերպով եփելէն ետեւ՝ պաղածը կ'առնուի եւ 30 աստիճանի սլքոյով կ'առնուի եւ լուծուածը ժամանակ քանի մը կտոր անխափ թթու անուշադր (ammoniac) կը ձգուի մէկ կտորանի խառնելով. անկէ ետեւ կը պաղեցուի, կը քափուի եւ քամուածին վրայ աղի թթու (acide muriatique) կը կախեցուի մինչեւ որ բոլորովին թթուի: Եթէ այս կերպով փորձուած մամը ճարպով կամ ճարպի թթուով նենդուած է, այն ատեն ճարպի թթուն ծորելոյն մէջէն բերեղաձեւ կը դառնուի:

Ճարպոտեան մամը կրնայ փորձուիլ նաեւ հետեւեալ պարզ կերպով: Այս մամին ծաղ մը կը շինուի եւ կը վարուի: Մարելու պէս՝ անհաճայ եւ սուր հոտ մը ճարպի խառնուրդը կը մնան:

Փորֆին (paraffine) խառնուրդի հետեւեալ կերպով կ'իմայուի: Յախճապակեայ անոնի մը մէջ ընկուել չափ մամի վրայ՝ նոյնին ծանրութեան ութ պատիկ քանակութեամբ՝ ծիղը ծծմբայ թթու կը լցուի եւ մինչեւ որ մամը հալէ՝ կը տաքցուի: Չուտ մամը աստիկ փրփրալով եւ կազ դուրս տալով բուրբուրին թթուին մէջ կը լուծուի, եւ մամի թթուն ծորելի մը յուսած կու գայ որ եթէ չլրջ մէջ լցուի՝ պայծառ գունաւոր կը միանայ հետը: Իսկ եթէ մամը փարաֆին ունի, այն ատեն փարաֆինն իւրային

կաթիլի պէս՝ որ պաղելու ժամանակ կը սառի, թթուն վերին երեսը կը ժողովի:

Որպէս զի հալուած մամը նենդուած մամը փորձուի՝ 20 մաս զտեալ ջրայ մէջ 1 1/2 մաս օսիւր (borax) կը լուծի, եւ լուծուածին մէջ 1 մաս մանրած մամ կը ձգուի, եւ այնուհետեւ կ'առնուի: Բիշ մ'ատեն ետեւին ետեւ կը պաղեցուի: Չուտ մամը հաստատուն կեղեւի պէս պայծառ ծորելոյն վրայ կը ժողովի. իսկ եթէ ճարմանակ մամ խառն է՝ ծորելին կաթիլ գունով զտոր կ'ըլլայ: Եթէ մեծ քանակութեամբ բուսական մամ խառն ըլլայ, այն ատեն ծորելին թանձր կ'ըլլայ կամ: կը սառի եւ դողալ կ'ըլլայ:

Գեղին մեղրամսին ճարմանակ մամով նենդեալ ըլլալը կը ծանցուի նաեւ պարզ կերպով՝ տեսակարար կէտը որոշելով՝ որ 200 Կ. ի մէջ 0,992 մինչեւ 1,012 խմանալու է: Այն գեղին մեղրամսին՝ որ 200 Կ. ի մէջ 0,975 տեսակարար կընէն աւելի է, ամենալայն ապահովութեամբ՝ նենդուած է:

Այս միջոցներով կը ծանցուի ամեն նենդուած թիւը որ կ'ըլլան մեղրամսին: Առով թէ եւ խառնուրդին տեսակը միայն կ'իմայուի, սակայն իսկ է փորձելու ժամանակ տեսնուած երեւութից մոտադիր ըլլալ մէջը՝ կրնայ դիւրաւ խմանալ ըստ բաւականի ուղիւ՝ նաեւ խառնուրդին քանակութիւնը:

ՖԻՆԱՆՍ

Մ'ոմի սպիտակացումն առաքանք փորձիլ:

Քրոմի հետեւ մոմագործը սովորաբար այնպիսի մոմ՝ կրնան բերել տալ, որ ընդ հիմնապէս ասուրի մէջ կը տեսնուի, եւ այս ալ այնպիսի խառնուրդներ հետը կ'առնեն, որոնցմէ ոմանը դիւրաւ եւ լաւ՝ իսկ այլը շատ կամայ կը սպիտականայ եւ կամ՝ ամենին չեն սպիտականար, անոր համար սովորուած են ի հարկէ մոմ՝ գնած ատեն մոմին սպիտականալուն ատարձանք լաւ բնիւն, մանաւանդ որ ասոր իմացուելէն ետքը միայն կրնայ մոմի այլեւայլ փոխաններու գործածելն որոշուիլ:

Այսպիսի փորձ մը կրնայ ըլլալ հետեւեալ եղանակաւ: Պէտք է 1 մաս քլորուր (chlorure de chaux) 12 մաս ջրայ մէջ լուծել. այնուհետեւ ամեն մէկ փորձելի մամին 25 կրամի չափ քերելով՝ կ'առնուի եւ զատ զատ եւ լաւ մաքրուած բժշկական սրուակի մը կամ ապակեայ մաքուր անոթի մէջ կը դրուի, եւ նոյնպիսի կրամ ալ յիշեալ քլորուրի կրի լուծուածէն ամեն մէկ սրուակի մէջ մոմի վրայ կը լցուի: Այնուհետեւ սրուակները կամ ապակեայ անոթները ջրայի տաշով մը մէջ կը մտնուի, եւ շուրջը որ տաքցուի միջոցէն, որ իւրաքանչիւր սրուակի մամը հալի. անկէ ետեւ սրուակները յաճախ եւ փոփոխակի պէտքը է շարելով, որպէս զի լուծուածն մոմի ամեն մէկ մասը չշարժի: Միտ գնելու է թէ որոպէին փորձն սկսու, նոյնպէս ոմանի մէջ լուծուածն կը նշանակուի նաեւ թէ որ ուրպէին լցնաւ փորձն ամեն մէկ սրուակին մէջ: Այն սրուակին մամը, որ ամենէն շուտով կը սպիտականայ, ամենէն աւելի դիւրաւ եւ քիչ ժամանակի մէջ սպիտակացողն է: Փորձն ամեն պարագայիս եւ ամեն սրուակներուն ի միասին 15 վայրկեան կը տեւէ:

Նոյնպէս քիչ ժամանակի մէջ կրնայ փոր-

Ի կէս քիւլիկամ Գիշն մեղրամսին սովորաբար 1 մարդ 30 ֆ. = 1 1/2 ֆ. իսկ 50 քիւլիկ. 130 մարդ կ'արժէ: Միւր-Գիշն մեղրամսին գեղին կէս գին մ'ալ աւելի կ'արժէ:

մուխ քլորալիդ (chloreliquide), Բայց որովհետեւ քլորալիդը պատրաստելն երկարն եւ գծուարին է՝ գեղատեսիլ պատրաստ բերել կը տրուի: Քլորալիդն եթէ անմիջապէս պիտի չգործածուի աճ. բողջ, պէտք է լաւ խցուած շինի մէջ մտնել եւ չոր տեղ մը պահել: Վասն զի լուսայ պարեցութեան տակ կը լուծուի եւ աղտոթթու — քլորալիդին — կը կազմէ, եւ թթուածին կազմ կ'անջատի, որով սպիտակացուցիչ զօրութիւնը կը կորսնցնէ: Աստի վերոյիշեալ կերպով այլեւայլ մոմերու քերածն (25 կր.) մաքուր սրուակի կամ գուաթի մը մէջ կը դրուի, վրան ալ նոյն շափով քլորալիդ կը լեցուի, եւ խառնուրդը 25 — 30 վայրկեան թող կը տրուի յաճախ զօրաւոր խառնելով եւ շարժելով: Այսպէս այլեւայլ մոմերու սպիտակամալու աստի-ճանը կը ծանցցուի:

Քլորի բազդարւթեանց սպիտակացուցիչ զօրութիւնն յայնմ է՝ որ քլորը բուսական գոյններն՝ բնդ շշտակելն կը լուծէ: Թէեւ ուրիշ քիմիական բազդարւթիւնք ալ այս զօրութիւնն ունին, բայց որովհետեւ անոնք զօրածութիւնը չափ գծուարութիւններ ունին եւ շատ ժամանակ կ'ազդէ, անոր համար հոս փորձայ համար գիւրին եղանակները յիշեցնելը միւս եղանակներուն վրայ յետոյ (Գլուխ ԹԳ.) ընդարձակ պիտի խոսուի:

ԳԼՈՒԽ Ե.

Սրտի հալեցընէն եւ մարդէն:

Մոմագործն այս կերպով մոմերու սպիտակա-նալու աստիճանն իմանալէն ետեւ, մոմերու զանգաւածը օսկորաբար 3 տեսակի կը բաժնէ, որոնցմէ առաջինն եւ երկրորդ տեսակը՝ դիւրաւ սպիտակա-նալուն համար՝ սպիտակ մոմի կը սահմանէ, իսկ եր-րորդ տեսակը որովհետեւ գծուարաւ կամ անկա-տար կը սպիտականայ, մոմէ ձերմակ կամ գեղին մոմի կ'որոշէ:

Մոմի ամէն տեսակներն՝ թէեւ սպիտակա-նալու որոշեալ ըլլան եւ կամ գեղին մնալու, պէտք է որ նախ հալեցուին եւ մաքրուին:

Այս գործողութիւնը մեկնելու չսկսած, պատշաճ եւ կը կարծենք՝ այս գործողութեան սահ-մանեալ տեղոյ յատկութիւնները, ինչպէս նաեւ առ այն պահանջեալ կազմաններն ու գործիքները յիշատակել: —

Մոմի հալոցի ամենայնամօր տեղն է գետնա-յատակին՝ որ չոր, լուսաւոր, բարձրեկ եւ բուսական ընդարձակ ըլլայ, որ թէ կարեւոր գործիքները կա-րենայ բովանդակել եւ թէ գործաւորաց ազատ շարժման տեղ ըլլայ:

Գետինն աղէւսայտակ ըլլալու է, եւ միշտ շատ մաքուր պահելու է:

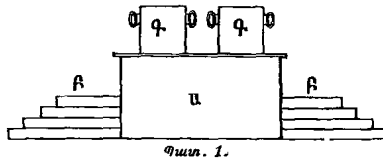
Առանձին խնամք պէտք է կրակարանի դրոց եւ կազմութեան, որուն վրայ մոմ հալեցընելու կաթսան պիտի դրուի: Կրակարանն հալոցի մէկ պատին մէտեղը կնջ ըլլալու է, թրծուն աղէւսէ շինուած, բայց արտաքուստ փայլուն գրովնտի-կերել (email, մէլ) պատեալ: Վրայի կողմը երկու քովերով երկաթի հաստաւուն տախտակ կը դրուի՝ որոնք մէջտեղը իրաքանչիւր կաթսայի համար բա-

լորակ ծակ կ'ըլլայ, որուն ահօսաեւ եղեղքին վրայ երկաթի թիթեղէ կախարչ մը լաւ կը ծածկէ: Եւ որպէս զի կախարչին դիւրաւ բռնուի, կենդանին վրայ լայն հաւիթանէ օղակ մը կ'ունենայ իրեւ ունեւիք:

Իւրաքանչիւր կաթսայի տակ կ'ըլլայ զատ զատ կասկարայ եւ միւրակալ, առանձին առանձին կրակ տալու ծակ՝ որ հաստաւուն երկաթի թիթեղէ գունակով կարենայ փակուել, եւ կրակարանին մէկ կողմն՝ բայց ոչ երբեք ճակատը կամ առջեւի կողմն ըլլայ:

Եւ որովհետեւ մոմն հալեցընելու ժամանակ զօրծաւորն անընդհատ աչքը կաթսայի մէջ պիտի բեւեռէ, եւ ասոր համար քիչ մը բարձր գիւրջ ունենալու է, անոր համար կրակարանին երկու կողմը գետնէն իւր 66 սանդիմէր բարձր եւ իւր 72 սան-դիմէր լայն պատուանդան մը կը շինուի թրծուն աղէւսէ, որ 4 աստիճան կ'ունենայ:

Որպէս զի այս մեր բաժնն ճիշդ հասկըցուի ներկայացընելը ստուերագիծ պատկերով: Պատկեր 1. կը ներկայացընէ կրակարանը. Ար ճակատն է,

Պատ. 1.

Իւրը երկու կողման աստիճանաւոր պատուանդանն, իսկ ԳԳ կաթսաները:

Եթէ կ'ուզուի ամխայ կամ փայտի տեղ լուսաւորութեան կող գործածուիլ, պէտք է ամէն մէկ երկաթի տախտակաց վրայի բոլորակ ծակերու տակ իւր 7 սանդիմէր հետաւորութեամբ երկրորդ երկաթի հաստաւուն տախտակ մը դնել՝ որ կա-խարչէ եւ կազմ քառակուսի ընդունաւորին՝ մը՝ որ բոլորակ ծակերէն մեծ միայն 3—4 սանդիմէր բարձր է, եւ կազմ խողովաներուն հետ ուղղակի յա-րաբերութեան մէջ է: Այս երկրորդ տախտակը կամ կախարչին որպէս զի հաստաւուն կենայ՝ յատակի կողմն ուղիւղէ եղեղքն աստիճանէ փորուած կ'ունե-նայ, եւ բաց սակէ նաեւ լաւ կը ծեփուի: Գարձեալ այս կախարչին վրայ — ինչպէս Պատկեր 2. ի մէջ կ'երեւայ — երկու կենդանական բուրբակ եւ ա-նոնց հաստաւայտ արամաձծին վրայ փորելի 4—5 միլլիմէր լայն ծակիւր կան՝ կախարչէն թակ ան-ցած, կազմ վառելու համար: Վերջապէս կազմ խո-ղովակէն մինչեւ կրակարանի բուն տախտակներն համառոց բոլորակ մը կ'ըլլայ, որով դիւրաւ կազմ կը հաղորդուի եւ կամ կը կարտի: Առ այս — ինչպէս Պատկեր 2. ի մէջ Գ գրով կը ցուցուի — կազմ խող-ովակն՝ կրակարանի մէջը ըն-դունաւորն սկսեալ 18 սանդիմէր չափ կը լայն-ցուի (ինչպէս ուրիշ լայն խողովակի մէջ տեսնով) եւ այս լայնցած տեղէն անմիջապէս սկիզբն — Պատկեր 2. ու գրով — յիշեալ բանալին կը դրուի: Կրակարանին վրայ երկու կաթսայ կ'ըլլայ

Պատ. 2.

գունարանէն սկսեալ 18 սանդիմէր չափ կը լայն-ցուի (ինչպէս ուրիշ լայն խողովակի մէջ տեսնով) եւ այս լայնցած տեղէն անմիջապէս սկիզբն — Պատկեր 2. ու գրով — յիշեալ բանալին կը դրուի: Կրակարանին վրայ երկու կաթսայ կ'ըլլայ

որպես զի մեկը գործածուած ժամանակ միւսին մէջ նորմով կարենայ գրուիլ, կաթնասն սովորաբար պղծնէ կ'ըլլայ ըստ ի ներքուստ լու. անառուած¹։ Չեւն անելի մեծ խեղդելն անօթներու պէս կ'ըլլայ քան սովորական կաթնայի, ուստի յատակն առաջին շ'ըլլայ։ Տրամադրին իբր 15 անգինները մեծ ըլլալու է քան զորոյն ծակ երկաթի խախտակաց, եւ այնչափ բարձր՝ որ կարենայ առնուլ 50 քիլոգրամ մամ² եւ նոյնն հայեցներու պէտք եղած չուրն, եւ բաց տակէ քիչ մը միջոյ ալ ազատ մնայ։ Զարպ հայեցներու կաթնայի պէս՝ լայն դեպ ի ներս գարած ըլլալու է եղբրն, որպէս զի եղբրի վայր ինկած մամը կաթնային մէջ վազէ։ Երկու կողմէ տրամաշափապէս զիմացէ դիմաց — դիւրաւ վերցնելու համար — լաւ, սակուն եւ զօրաւոր առանցքով երկու անկեղք ունենալու է։ Պարզեմէլ յատակէն 3 անգինմէք բարձր պղծնէ՝ ի ներքուստ անագեալ խողովակ մը անագով միացուած կ'ըլլայ կաթնային, որուն ծայրը զօրաւոր ծոցակ մը կ'ըլլայ։ Վերջապէս որպէս զի կաթնային յատակը դիւրաւ շտակի, կաթնային յատակի կողմը 6 սանգիններ լայնութեամբ՝ 2 սանգիններ լայնութեամբ զուրս ելած, հաստատուն քանակով երկաթի հաստատուն շրջանակ մը կ'անցուի։

Յստանալոյն այս կաթնային այնչափ մեծ կ'ըլլար՝ մինչեւ 250 քիլոգրամ մամ կրնար առնուլ. բայց այս մեծ կաթնային գործածելու մեծամեծ դժուարութեանց պատճառաւ։ Տիմայ կաթնասներն յիշեալ մեծութեամբ կ'ըլլան։ Նոյն իսկ Անգղիա ուր ամենայն ինչ մեծ կ'ըլլայ, Տիմայ յիշեալ մեծութեամբ կաթնային կը գործածուի թէ եւ շատ բազմութեամբ։ Յայտնի է որ թէ Անգղիա եւ թէ Փարզիա եւ Գերմանիա մեղմամանի ծրագրագործութիւնը շատ քափարտուած է արժան եւ հետըզհետէ տարածուող բնաճարպի, եւայլ մանրուպատ. ճառաւ։ Անոր համար Տիմայ գործածուած մը համար՝ ուր մանն սովորական երկաթով կ'անցուի եւ կը սպիտակացուի, յիշեալ մեծութեամբ երկու կաթնային կը բուռն։ Վասն զի իւրաքանչիւր կաթնային հայեցներու, հայալուն հանելու եւ չնոյն մէջ հոսեցնելու միայն 1½ ժամ պէտք է, հետեւաբար կրնայ օրն երեք անգամ³ ուստի երկու կաթնասն ի միասին՝ օրը վեց անգամ լեցուի։

Մոմի հալոցի եակսն կարեւոր կազմաններէն մին՝ մամը ժապաւինելու մեքենայն է։ Այս մեքենայն կազմուէ։

« Ի ներքուստ անագեալ պղծնի անօթէ մը՝ որ կը կենայ մագլանէ կամ ժանեւոր ծայրով երկաթի քառասանային վրայ։ Այս անօթն 16—18 սմ, բարձր, վերի մասը 21—30 սմ, իսկ յատակը միայն 3 սմ. լայն է եւ գլխին մը վրայ կրնայ գրուիլ. իսկ

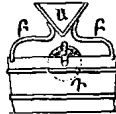
երկայնութիւնը 35—40 սմ. է, որով երկայնանեւ քառակուսի ձաղարի կը նմանի։ Ասոր նոսրը յատակը անեղայ խողովակի կը նմանի, եւ բազմաթիւ ծակեր տան 3 միլլիմէք արմատգծով, ամեն մէկ ծակն 13 միլլիմէք իւրաքանչիւ հեռու։ Որպէս զի այս ծակերը հայած մամը արտաբերէ խցուին, անօթնային բերանը պարզաւ մը կ'անցուի։

Ք. Գլանի փոր՝ արտաբերուած անագեալ գլան մը, որ 35—40 սմ. երկայն է 30—25 սմ. լայն կ'ըլլայ։ Ասոր երկու ծայրերն անագով երկու հաստատուն կափարիչ կպցուած կ'ըլլայ, իսկ մէջ անգղն երկակի առանցք մը կ'անցնի, որուն ծայրերն ջրայի տաշարի մը եզերաց վրայ կը գրուին։ Երկաթի առանցքին մէկ կողմը բունտուէ մը կ'ունենայ, որով ամուղջ գլանը կրնայ շրջընդիւրի։

Անօթնային տաշարն մագլանեւ ըլլալն անոր համար է՝ որ անօթն եւ յիշեալ գլանը ջրայի տաշարին վրայ՝ եւ ճիշտ գլանին վրայ հաստատուն կենան։

Այս գործիքին եակսն մտադրութեանն արժանի կէտն է որ շրջընդիւր ժամանակ գլանին երեսն ջրոյ մէջ մտնէ։ Ինչ որպէս զի այս յաշարի տաշարին եզերաց վրայ 6—7 սմ. փոքուրդ մը կ'ըլլայ՝ իբր մայր առանցքի ծայրերուն։ Յայտնի է որ գլանն ալ այնչափ պիտի ըլլայ, որ առանց շոշափելու՝ ազատ շարժի տաշարին մէջ։

Գլաններ 3ին մէջ այս մեքենային կաշնակի տեղը կը ներկայանցուի։ Աճ ձաղարանէ անօթն է, ԲԻՆ աղբը, Գ գլանը, եւ Դ տաշարը։ Այս մեքենային գործածութեան վրայ յետոյ պիտի կտարին։

Պատ. 3.

Ջրոյ տաշար երկայն քառակուսի հաստատուն վայրէ շրջանակի վրայ կը գրուի, եւ վայրէ սեպերով կը հաստատուի, այս շրջանակը 30 սմ. բարձր ուր կ'ունենայ, Տաշարի բարձրութիւնը 40 սմ. իսկ երկայնութիւնը լայնութիւնէն կէս մ'ալ աւելի ըլլալու է. լայնութիւնը կախով՝ ունի գլանին երկայնութիւնէն։ Ցեւական ըլլալու համար երկաթի շրջանակ ալ կ'անցուի. վերին ծայրն ալ աւելորդ չուրք ձաղարն ծակ մ'ալ կ'ունենայ՝ որ խցանով կրնայ զոցուի։

Եւ որովհետեւ մեքենային գործած ժամանակ այս տաշարին մէջ միշտ նոր չուր պիտի լեցուի եւ տաշարած չուրը պիտի հեռացուի, անոր համար նոր ջրոյ համար ուրիշ տակաւ կամ ջրոյ ընդունարան անպիտի կը հաստատուի, այս շրջանակը կ'ըլլայ, եւ տաշարը ընդունելու երկաթեղ տակաւ մը եւ կամ տաշարի վրայ հաստատուած խողովակ մը՝ որով առք չուրն հեռացուի։ Յայտնի է որ ջրոյ ընդունարանն տաշարն բարձր պիտի ըլլայ, իսկ երկրորդ տակաւը՝ ցած։ Այս տակաւներու մեծութիւնը կախով՝ ունի բուն տաշարին մեծութիւնէն։

Հալոցի հարկուոր գործիքներէն մին է նաեւ երկու կամ երեք սեղան որուն վրայի տախտակը դգքի կամ հացի (écable, սեպերակ տաղմ) վայրէ կ'ըլլայ։ Այս տախտակն առ նուազն 85 սմ. լայն է 1 մէք 70 սմ. երկայն պիտի ըլլայ։ Ասկէ զատ հարկուոր է կղզափաւոր պահահան մը՝ այլեւայլ աչքերով կամ աստիճաններով՝ թափելու անօթները պահելու, նոյնպէս բազմաթիւ վերքի թիթեղէյն անօթներ՝ բոլորակ կամ քառակուսի, եւ երկ-

¹ Կեղտը է միւս գնէն, որ պղծնէ մեծէ կ'ընդհատանայ, եւ կանգ ժամաւա կը կազմէ, որով մամը կանտը կը ներկուի. անոր համար մոմագլանի մամ չիմելու ժամանակ ամենայն պղծնի գործիք պէտք չէ գործածել. եթէ լաւ անագուած է, շատ գործածանելու մէջ Տիմայ փոխանակ անագեալ պղծնէ կաթնայի՝ որուն անագն սովորաբար երկայն չի գիմանար, կը գործածուի անագապատ պղծնի կաթնասներն։ Բայց լաւագոյն են անագեղ կաթնասներ՝ որ եռացող ջրոյ շուրջի մը տաշարին — ինչպէս սպիտակացնելու նոր եղանակին մէջ (յետոյ Գլանի Ժ.Գ.) կը գործածուին. վասն զի մոմէն հալուած համար պահանջեալ վերմութիւնն անագը չի կրնար հալեցնել։

քը ներս դարձուան, փայտէ բաշ մը՝ հալած մտք
խառնելու, եւ ուրիշ կարեւոր բարոյիքներ՝ որոց
խորքանշխարհը կը յիշատակենք ըստ տեղւոյն։ —
Հիմայ գանք հաւելցնելու գործողութեանս։

(Հարսանիքի)

ՔՔՐԻՑԵՒՆԵՆ

ԳՈՏՄՍԱԿԱՆ ՆՈՐԱՎԷԼ

ԳՆԵՆՍԵՐԼԵՆ

ԳԼՈՒԽ Ե.

Փաղրաստոնիկներ։

(Հարսանիքի—Բիւսի)

Ուսուիչ այս խորքէն ետեւ թփերու մէջէն
սկսաւ սողլը, դուրս ելաւ եւ գէպ ի Պիտոսոս ուղ-
ղեց քայլերը։ Գիւրբին եղաւ գետն անցնելն. զգեստ-
ները հանեց կողոց մը շինեց եւ գլխոյն վրայ դրած՝
անցաւ. քայլով մինչեւ հոն՝ ուր ոտից կուռան կը
պոփեւր, անկէ ալ անդին լողաց։ Անկէ ետեւ ընդ-
արձակ շրջան մ'ըջաւ. զիւրապառաքին բոլորսիքը
եւ ճիշդ ընդգիծակալ կողմանէ գիւղ մտաւ։ Հար-
ցուց գտաւ Կոմիզի մայրն, որ եւ հաստատեց ին-
քերտախն ըսածները։ Ուսուիչ զինք խաւրեց որ Մար-
գիղին ծառաներէն մին գտնէ, եւ կինն յաւիտե-
թեամբ Փռնելիստ անուն ծառան գտաւ բերաւ։

Ուսուիչ Փռնելիստին հետ երկայն խորհեցաւ
թէ ինչ կերպով կրնայ Մարգիղին հետ հարգադա-
կցութեան մէջ մտնել։ Բայց ամեն ծրագիր կը շար-
նուրէր կը խորտակէր՝ երբ կը տեսնէին թէ բերդին
մէջ վտասակէի անձ մը չկայ։

Միայն մէկ միջոց մնաց, եւ Ուսուիչ երկայն
սաստանակէն ետեւ որոյեց, այն է ինքնին ան-
ձամբ բերդ երթալ։ Գիւղացի կնոջ օգնութեամբն
իւր պատաստեալ զգեստը քիչ մը նորոգեց եւ
կոկից, եւ ճամբայ ելաւ թէ եւ ոչ առանց երկիւղի,
վտասակելով միայն իւր հնարագիտութեան վրայ՝
որուն օգնութեամբ ի գլուխ հանել կը յուսար։
Որպէս զի ամենեւին կասկած չունենան վրան՝ պէտք
էր ամենեւին գող կամ անորոշութիւն չցուցնել։
Եւ այսպէս գէպ ուղղի կամուրջը գնաց՝ որուն քով
զազդեալքի պահապանը կեցած էին։

Երկրի մը մէջ՝ ուր քաղաքական պատերազմը
զարթացած էր, բնականապէս ամեն ճամբորդաց վրայ
արժեւան աչք էր հսկեր։ Պահապանը բռնեցին
զՈւսուիչ եւ հարցոյցին՝ Ուսուիչ եւ ուր։ Ուսուիչ
գիտէր ըլլալիքն, եւ արդէն պատրաստուած էր։
Ըստ իրենց անտարբերութեամբ. «Անունս Գեորգի
Փռնելիստ, ասկէ երկու ժամ հեռու գիւղի մը մէջ
կը բնակիմ։ Հիմայ նոյն գիւղէն կու գամ եւ պիտի
երթամ գաղափրիդի Մարգիղին բերդը՝ ուր եղբայրս
ծառայ է։»

Այս պատասխանը Ուսուիչ այնպէս համար-
ձակ եւ միամտութեամբ տուաւ, որ պահապանն
բռնիք մը չունենալով՝ թող տուաւ փնէր իւր ճամ-
բան շարունակել։ Բարբախտաբար պահապանն

գժուարութիւն մը չցուցուց, ապա թէ ոչ՝ գետին
անդիի եզրերն երկու քաջ նշանառու Պոտերազ-
մուց հրացանափայն իրեն ուղղուած էր, եւ եթէ
կասկածելի շարժում մ'ընէր՝ նոյն րոպէին գիւղի
կ'ըլլար։ Այսպէս Ուսուիչ հանգաբարութեամբ յա-
ռաւ զանց, ինքզինքն ամբողջ կենտրոն առնելէն
անցաւ առանց անոնց քով կենալու, եւ կէս ժամէն
բերդին առջեւն էր։ Հոն ալ կրկնեց՝ թէ կ'ուզէ եղ-
բորը հետ տեսնուիլ, եւ այն ծառային անունը
տուաւ։ Դրան քիչ մ'առաւ զիւրապառաքին մէջ տե-
ղեկութիւն առած էր։ Վստն զի ապահով գիտէր
որ այս ծառան իրեւէ կերպով բերդը չէ։

Բերդին գանապանները պատասխան տուին՝
թէ բերդը ծառայ չկայ ամենեւին։ Եւ որովհետեւ
Ուսուիչ արդէն գիտեր զայն, անանկալ չեկաւ, թէ-
եւ բոլորովին զարմանալ կը ձեւացնէր։ Այն ատեն
Ուսուիչ անմիջ ձեւերով սկսաւ աղաչել, որ Մար-
գիղին ներկայացուի։ Բնականապէս զինուորը կը
ծիծաղէին վրան, եւ իւրեքին թէ ոչ կը կրնայ Մար-
գիղին հետ տեսնուիլ։ Ասոր վրայ ալ շատ զարմա-
ցաւ Ուսուիչ։ Խորհրդածելով՝ ականջին ետեւն սկսաւ
գրեթէ եւ հարցոցը երկուստ ձայնի՝ թէ չի՞ կրնար
արդեօք իւր վիճակն յայտնել զաղաղիք հրամա-
նատարին։ Ասոր վրայ զինուոր մը հարիւրապետին
գնաց իմացուց իրն, որ եւ հրաման տուաւ այժմ-
րածին՝ իւր առջեւն ելլել։

Ուսուիչն ուղածն ալ այս էր։ Կ'ուզէր բերդին
մէջ տեսնուիլ, որպէս զի Մարգիղն իմանայ թէ իւր
մարդիկն պատրաստ են եւ որոշած՝ զինք փրկել։
Կ'ուզէր ասով միանգամայն զՄարգիղ գրգռել՝ որ
խորհի թէ ինչ կերպով իրենց հետ հարաբարկեցու-
թեան մէջ մտնելու է. վստն զի կրնար երեւոյցել՝
որ եթէ Մարգիղն Ուսուիչն գտնէ ինչ անցիլը տես-
նէ, պիտի ենթադրէ թէ առանձինն չէ։

Ուսուիչն յոյսն արդեամբք պատկերեցաւ։ Երբ
քանի մը զինուորով գտնւի իմացնէր՝ պատահանի
մը քով հաստիւսար Տիկին մը տեսաւ, որուն վրայ
անմիջապէս քափ պատահանին վարագործը կամա-
ցուի մը շարժեցաւ։ Ապահով էր Ուսուիչ՝ որ իւր
ներկայութիւնն իմացաւ Գուեմիւրիստ։

Վալին հարիւրապետն մեծ կասկածանք կը
նկատէր այս անկող հիւրն, եւ սովորական զուր-
գոտու ձայնին մը հարցուց՝ թէ ինչ է ուղածն։ Այժ-
մարածն վերջին աստիճանի միամտական կերպարանք
կը ցուցնէր, եւ շփոթած կը զարձնէր գլխարկը
ձեռքին մէջ, Միեւնոյն առաւելուին հոս ալ կրկնեց,
թէ ինքը Մարգիղին ինքիք Փռնելիստ անուն ծա-
ռային եղբայրն է եւ ճորը հետ կը բնակի ժողովուրդ
կամուրջէն երկու ժամ հեռու գիւղ մը։ «Ժաման-
ակները շատ գէշ են, բայտ Ուսուիչ անմիջութեամբ,
անոր համար եղբայրս իւր վարձարմը մօրս ապուրասար
կը հոգայ։ Մարգիղն ալ սովորաբար մօրս այս ատակի
վրայ քիչ մը կը յաւելու իբր որորմութիւն։ Հիմայ
մայրս եւ ես մեծ նեղութեան մէջ ենք, անոր հա-
մար եկայ եղբորմես ասակ առնելու եւ եղբորս ձե-
ռք Մարգիղէն կամ Օրդորը Տիկինէն՝ որ եւ շատ
անգամ օգնած է մեզի, փրկելի օգնութիւն մ'ալ
ընդունելու։ Հոս զրանք քով պահապանն ըստ ինձի՝
որ ոչ եղբայրս եւ ոչ ծառայ մը կայ բերդի մէջ,
եւ թէ ոչ զի կրնայ Մարգիղին հետ տեսնուիլ։